

*Письменна Т. В.,
к. е. н., доцент кафедри фінансів
суб'єктів господарювання і
страхування ТНЕУ*

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови, в яких функціонує вітчизняне підприємство, породжують ризики, що справляють негативний вплив на його зовнішнє середовище. Водночас, такі ризики негативно впливають на середовище в середині підприємства, що робить його менш стійким на полі конкурентної боротьби. За цих обставин суб'єкт господарювання повинен тримати лінію захисту від негативного впливу ризиків зовнішнього та внутрішнього походження. Взагалі, на практиці можливі такі шляхи захисту підприємства від різного роду ризиків як пасивне втручання і активне реагування. Такий поділ обумовлений наявністю чи відсутністю активності з боку суб'єкта господарювання в процесі управління ризиками. Йдучи першим шляхом, підприємство не здійснює активних дій стосовно зменшення ризику, а другим шляхом – приймає безпосередню участь в процесі управління ризиками.

Досліджуючи процес управління ризиками на підприємстві за етапами, В. Кочетков і Н. Сирочук заключним етапом цього процесу вважають розроблення стратегії в сфері управління ризиками. Йому передують виявлення ризиків на підприємстві, визначення їх видів і чинників, проведення якісного та кількісного аналізу ризиків, а також здійснення оцінки останніх [1, с. 155]. Таким чином, відведення розробленню стратегії управління ризиками місця останнього етапу робить його відповідальним у частині досягнення мети управлінського процесу, спрямованого на ризики підприємства.

При визначенні поняття стратегії управління ризиками на підприємстві названі вище вчені зводять його до плану дій в конкретній ризиковій ситуації, реалізація якого спрямована на вибір такого варіанта рішення, що сприяє отриманню прибутку, забезпеченню конкурентоспроможності підприємства або одержанню іншого економічного чи соціального ефекту [1, с. 152]. Підприємство може вибирати серед різних видів стратегій управління ризиками, що залежить від видів ризиків, їх можливих результатів і наслідків, – стратегій ігнорування, обережного поводження, ліквідації наслідків, запобігання, пом'якшення ризику.

Так, у процесі реалізації стратегії ігнорування ризику суб'єкт господарювання ніяким чином не реагує на його виникнення, тому не застосовує методів управління ризиком. Стратегія обережного поводження з ризиком передбачає застосування методу його уникнення, за умов ухилення від заходу з надмірним або недоцільним ризиком, а також методу передавання ризику, в разі перекладання відповідальності за нього на інших суб'єктів господарювання. При реалізації стратегії ліквідації наслідків ризику підприємство залишає його на відпо-

відальності менеджера, впевнившись при цьому, що має можливість покрити ймовірні збитки чи що останні йому не загрожують, і, таким чином, застосовує метод приймання ризику на себе. Стосовно стратегії запобігання ризику, то вона передбачає застосування методу запобігання настанню ризикової події, коли створюються умови, за яких ймовірність виникнення останньої буде наближатися до нульового значення. І, насамкінець, реалізуючи стратегію пом'якшення ризику, суб'єкт господарювання забезпечує зменшення ймовірності та обсягу втрат, застосовуючи при цьому метод зниження ступеня ризику [1, с. 153].

Серед усіх досліджених вище стратегій управління ризиками вбачаємо за необхідне виділити управлінські стратегії, реалізація яких потребує особливого професіоналізму з боку підприємства. Мова йде про стратегію запобігання ризику, що вимагає від суб'єкта господарювання створення умов з нульовою ймовірністю виникнення ризикової події, та стратегію пом'якшення ризику, коли даний суб'єкт господарювання, об'єктивно оцінивши можливість настання ризикової події, забезпечує зменшення ймовірності та обсягу втрат.

Авторський підхід до визначення поняття «стратегія управління ризиком» пропонує Л. Донець, кажучи, що це мистецтво управління діяльністю підприємства в невизначеній господарській ситуації, в основі якого знаходиться прогнозування ризику та застосування прийомів його зменшення [2, с. 189]. Дійсно, за нашим спостереженням, дана дефініція частково відрізняється від пропонувананих вітчизняними вченими визначень хоча б тим, що в ній наголошується на необхідності прогнозування ризику в процесі управління діяльністю підприємства. Виділення зазначеного аспекту в формулюванні цього поняття розкриває суть управління ризиком з позиції довгострокового процесу.

У продовження зазначимо, що Л. Донець виділяє види стратегії підприємства з управління ризиками – обережну, зважену та ризиковану, при кожному з яких застосовуються свої управлінські процедури. Так, під час реалізації обережної стратегії управління ризиками підприємство використовує такі управлінські процедури як відмовлення від ризиків або їх передавання. Натомість, зважена стратегія підприємства з управління ризиками передбачає застосування управлінських процедур у складі приймання ризиків, їх передавання або відмовлення від них. У процесі реалізації ризикованої стратегії підприємство здійснює управління ризиками за допомогою таких процедур як приймання ризиків або їх передавання [2, с. 194-195]. Як видно, підприємство може вибирати, яку стратегію з управління ризиками реалізовувати, але при цьому має врахувати види ризиків, їх можливі результати та наслідки.

За спостереженням О. Бабак, на практиці управління фінансовими ризиками підприємства може здійснюватися за однією з альтернативних стратегій – уникнення або утримання ризикових ситуацій. Виходячи зі змісту кожної стратегії управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання, першу з них можна вважати пасивною, а другу – активною.

При реалізації стратегії уникнення фінансових ризиків суб'єкта господарювання приймаються управлінські фінансові рішення на основі порівняльного аналізу різних варіантів здійснення окремої господарської операції з метою визначення безризикового сценарію розвитку подій з наступним прийняттям його

в якості базового. Проте, як підтверджує практика, в умовах невизначеності ринкового середовища такий сценарій здійснення будь-якої господарської операції видається неможливим. Натомість, стратегія утримання фінансових ризиків суб'єкта господарювання реалізується шляхом застосування методів їх нейтралізації, зокрема основних – страхування, диверсифікації та хеджування [3, с. 73-75].

Відомо, що страхування як метод нейтралізації фінансових ризиків суб'єкта господарювання може здійснюватися в формах самострахування і комерційного страхування. Зокрема, самострахування передбачає формування фондів фінансових ресурсів для покриття потенційних збитків, фінансових наслідків, додаткових витрат грошових, матеріальних та інших ресурсів тощо. Тобто, формуються один або кілька фондів фінансових ресурсів спеціального призначення за рахунок визначених відрахувань. Наприклад, підприємство може створювати резервні фонди в грошовій формі, коли формує резерви під дебіторську заборгованість для попередження негативних наслідків у разі непогашення контрагентом своїх грошових зобов'язань, а також у матеріальній формі, коли формує резервний залишок сировини на складі для забезпечення безперервності виробничого процесу.

За умов комерційного страхування відбувається передавання всього фінансового ризику суб'єкта господарювання або його частини за певну плату на утримання страховій компанії. Така форма страхування фінансових ризиків характеризується тим, що джерелом покриття потенційних збитків суб'єкта господарювання внаслідок настання несприятливих подій є фінансові ресурси страхової компанії [3, с. 75-76].

Інший метод нейтралізації фінансових ризиків суб'єкта господарювання – диверсифікація – здійснюється з метою зменшення сукупного фінансового ризику за рахунок його усереднення між складовими, які характеризуються різним рівнем фінансового ризику. Цей метод управління фінансовими ризиками в частині їх нейтралізації є доволі простим за своєю суттю, тому дуже часто застосовується в практичній діяльності [4, с. 147].

Характеризуючи хеджування як метод нейтралізації фінансових ризиків суб'єкта господарювання, варто зауважити, що під цим методом розуміють використання одного інструмента для зменшення ризику, пов'язаного з несприятливим впливом ринкових факторів на ціну іншого інструмента або на грошові потоки, що ним формуються. Також доцільно наголосити, що при застосуванні методу хеджування не ставиться мета повного уникнення ризику, а переслідується ціль тільки трансформування ризику з неприйнятної обсягу до прийнятної [5, с. 549].

Реалізуючи стратегію утримання фінансових ризиків, суб'єкт господарювання не обмежується застосуванням лише таких методів їх нейтралізації як страхування, диверсифікація і хеджування. Насправді ж, увесь арсенал методів нейтралізації фінансових ризиків є набагато ширшим, проте названі вище методи вважаються такими, що активно досліджуються в колі вітчизняних науковців. Більше того, в практичній діяльності підприємство має можливість вибору

серед тих методів нейтралізації фінансових ризиків, які вважаються найбільш ефективними.

Отже, результати проведеного дослідження в сфері управління фінансовими ризиками дають змогу сформулювати висновки за декількома позиціями. По-перше, в колі вітчизняних науковців пропонуються різні погляди на проблему визначення поняття стратегії управління ризиками, кожен з яких є авторським і цінується за внесок у теорію управління ризиками; по-друге, управління ризиками на практиці суб'єкт господарювання може здійснювати за стратегією, вибраною з багатьох варіантів, проте при узагальненні вони зводяться або до уникнення, або до утримання ризикових ситуацій; по-третє, під час реалізації стратегії утримання фінансових ризиків суб'єкт господарювання може застосовувати широкий арсенал методів їх нейтралізації, зокрема вибирати серед тих методів, які виявилися найбільш ефективними на практиці.

Література

1. Кочетков В. М. Сутність і особливості ризик-менеджменту на підприємстві / В. М. Кочетков, Н. А. Сирочук // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10 (124). – С. 150-156.
2. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: [навч. посіб.] / Л. І. Донець. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
3. Бабак О. Фінансові ризики та основні методи їх нейтралізації / О. Бабак. – Вісник УАБС. – 2010. – № 6 (23). – С. 71-78.
4. Пузирьова П. В. Базові методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності / П. В. Пузирьова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5 (107). – С. 143-149.
5. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками: [навч. посіб.] / Р. В. Пікус. – К.: Знання, 2010. – 598 с.